

NAGY FERENC*

Megjegyzések a negatív generális prevenció teóriájáról

I. Bevezető gondolatok a prevenció teóriáról

A preventív teóriák a büntetést a társadalomra történő hasznos hatásuk révén igazolják. A büntetést eszerint a konkrét büntetési célhoz való *relációban* kell nézni/vizsgálni, amiért is „relatív” büntetési teóriáknak nevezik. A közös büntetési cél a bűncselekmény megakadályozása/megelőzése (prevenció). Ennek előterében nem morális koncepció áll, hanem a fókusz a büntetés praktikus hatásaira, mindenekelőtt a társadalom védelmére irányul. A preventív teóriák nem a múlt feldolgozására és meghatározott igazságossági kritériumok szerinti megítélésre vannak tekintettel, hanem a figyelmet a jövő problémáira irányítják.¹

Az abszolút büntetési teóriáknál –így Kantnál és Hegelnél is – a megbüntetés központi törekvése a büntetett személyétől elválasztott megtorlás volt és a célgondolat csak a büntetés eszméjén kívül játszott szerepet. A relatív büntetési teóriák képviselőinél viszont a cél gondolata a centrumba került, és az állami büntetés a legitimációját abból a feladatból kapta, hogy a társadalmat a jövőbeni bűncselekmények megakadályozása révén védje. Az egyes bűnelkövető megbüntetésének célja is a bűncselekmények megelőzése. A relatív büntetési teóriák törekvése rövid latin formulával: *punitur, ne peccetur*, azaz megbüntetés, hogy ezáltal ne kövessenek el bűn (cselekmény)t.²

A relatív teóriák nem egységesek abban, hogy a kívánt célt, az újabb bűncselekmények megelőzését miként lehet a leghatásosabban elérni. Ennek megfelelően alapvetően két irányzat különíthető el, az általános megelőzés (generális prevenció) és a különös vagy individuális megelőzés (speciális prevenció) elsőbbségét hangoztató elméletek. Az utóbbi esetben a büntetett, az előbbi esetben pedig a társadalom többi tagjának befolyásolása és az újabb bűncselekményektől való visszatartása a büntetés célja. A *negatív* generális prevenció

* egyetemi tanár, SZTE ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete

¹ SPYER, DANIEL: *Die Legitimität der retributiven Kriminalstrafe*. Verlag Driesen, Taunusstein, 2013. 147. p.;
NAGY FERENC: *A magyar büntetőjog általános része*. Második kiad. HVGORac. Budapest, 2010. 264-265. p.

² JESCHECK, HANS-HEINRICH – WEIGEND, THOMAS: *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*. 5. Aufl. Duncker&Humblot, Berlin, 1996. 71. p.

a büntetés, a büntetéssel fenyegetés elrettentő hatására épít. A pozitív/integrációs generális prevenció teóriája viszont a büntetőjogi szankcionálás normastabilizáló funkcióját emeli ki.³

II. A generális prevenció fogalmáról, eredetéről

A (generál)prevenció teóriájának eredete az az eszme, hogy a tettes megbüntetésével más/másokat hasonló tettek elkövetésétől elrettentsenek, Kr. előtt az 5. században a görög filozófus, a szofista Protagorasz⁴ (Kr. e. 480-411.), Periklész és Euripidész barátja fogalmazta meg először. Ez – Platon – Protagorasz dialógusában jelent meg, amely később latin fordításban Senecanak⁵ (Kr. e. 4. – Kr. u. 65.) köszönhető: *Nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur*. Ez a (generál)prevenció eszméje. Platón (Kr. e. 427-347) ebből a Törvények (Nomoi) c. kései művében a prevenció, a javítás gondolatát vezette le.⁶ Platón ismételt megfogalmazza, hogy „nem a már elkövetett gonosztett miatt kell a büntetést lerónia – hiszen a megtörténtet úgysem lehet meg nem történné tenni –, hanem azért, hogy a jövőben vagy egyáltalán meggyűljön a bünt ő maga is és mindazok, kik látták a bűnhődést; vagy legalábbis nagymértékben alábbhagyjanak az ilyen gyászos cselekedetekkel.”⁷ A generálprevencióról később Aristotelés „A retorika” c. művében azt a hipotézist állította fel, hogy bűncselekményt mindenek előtt akkor követnek el, ha megbüntetéssel nem számolnak; vagy olyannal, amit a bűncselekményből származó haszon (nyereség) nem ellensúlyoz/nem ér fel vele.⁸

³ GROPP, WALTER: *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 4. Aufl. Springer, Berlin, Heidelberg, 2015. 45. p.; NAGY FERENC: *Anyagi Büntetőjog Általános rész II.* Jurisperitus Bt. Szeged, 2014. 118. p.; NAGY FERENC: *Megtorlás kontra megelőzés gondolata a német büntetési elméletekben.* Magyar Jog 2015/4. sz. 233-234. p.

⁴ PLATÓN: *Protagorasz*. In: Platón válogatott művei (Ford.: Faragó László). Európa Könyvkiadó. 1983. 28-29.

⁵ „Már Platon is megmondta, hogy a bölcs nem azért büntet, mert bünt követtek el, hanem hogy a jövőben ne vétkeszenek: a múltat ugyanis már nem lehet visszacsinálni, de a majdani bűnöket meg lehet akadályozni. (Törvények 934a) Akik esetében tehát a megrogzított gonoszságuk miatt példát akar statuálni, azokat nyilvánosan végezteti ki, nem csupán azért, hogy ők maguk elpusztuljanak, hanem hogy haláluk elrettentéssel szolgáljon mások számára is.” SENECA, LUCIUS ANNAEUS: *A haragról* (De ira) (Ford.: Kovács Mihály). Generál Press Kiadó. Budapest, é.n. 62-63.

⁶ Platónnál nézetváltozás tapasztalható élete során. Fiatal korában, a Gorgiasban a büntetés céljának a bűncselekménnyel szennyezett lélek tisztítását és a rossz magatartással megzavart harmónia helyreállítását tekinti. A mintegy 50 évvel később megjelent törvényekben az előbbi teóriával felhagy és büntetési célként jelenik meg az elrettentés és a javítás. Vö.: HIPPEL VON ROBERT: *Deutsches Strafrecht*. Band I. Berlin, 1925. 462; továbbá: JAKAB ÉVA: *Prevenció és szankció Platon törvényeiben*. In: Tokaji Géza Emlékkönyv (Szerk.: Tóth Károly). Acta Jur.et Pol. Szeged, Tomus XLVIII. (1996) 125-135. p.

⁷ PLATÓN: *Törvények*. 11. Könyv. 934 a (Ford.: Kövendi Dénes) In: Platón összes művei. Harmadik kötet. Európa, Budapest, 1984. 957. p.; HUGO GROTIUS (1583-1645) az 1625-ben közzétett *De Iure Belli Ac Pacis* című munkája II. könyvének XX. Fejezetében a büntetéscsokról idézi mind Platón híressé vált kijelentését, mind Seneca megfogalmazását.

⁸ „Ha úgy vélik: a tettet el lehet követni, és ők el tudják követni, ha eltitkolhatják, vagy ha nem tarthatják is

III. A generális prevenció elméletéről

A *generálpreventív céltételezés* a büntetés három funkcióján alapul: jog biztosítása/megtartása (Rechtsbewährung), az általános elrettentés (Abschreckung) és a tabuvá tétel (Tabuisierung).⁹ Más nézet a megnyugtatósi funkciót emeli ki, vagyis az elrettentés és a normaerősítés mellett a társadalmi béke biztosítását a büntetési igények kanalizálása/békés megoldása és megfékezése által.¹⁰

A *jogmegtartási funkció* abban áll, hogy minden olyan büntetés, amely erkölcstelen és büntetést érdemlő magatartásra igazságosan és jogosan reagál, szociálpszichológiailag hat. Azaz fenntartja és megerősíti az együttélés társadalomban elismert normáinak empirikus érvényességét és ezáltal a társadalmi jogtudatot.

Az *elrettentési funkció* abból adódik, hogy minden megbüntetés az emberek számára a büntetőhatalom területén a jövőbeni bűncselekmények esetére megfelelő büntetéssel fenyegetést tartalmaz és bizonyos fokig a büntetéstől való félelmet vált ki. Ennek révén mindenkor fel/megújítja azt az általános fenyegetést, hogy a társadalomra káros magatartást szükség és törvényi szabályozás alapján megbüntetik és így sok embert megszámlálhatatlan alkalommal visszatart a bűnelkövetői magatartástól, amelyhez különben vágyódása vezetné. Sok bűncselekményt a büntetéssel fenyegetés ellenére mégis elkövetnek, azonban a büntettek nyílt elkövetése messzemenően elmarad – bizonyos kivételektől eltekintve. Az elrettentés korlátozott hatásosságára azonban számtalan példa adódik.

A *tabu funkciót* abban kell látni, hogy a jogsértő a bűncselekményét a büntetéstől való félelem miatt messzemenően titokban követi el és rendszerint a jogsértését utólag sem ismeri be. Ez a titokban tartás ahhoz járul hozzá, hogy a mindenkor megsértett norma empirikus érvényessége átfogóbbnak tűnjön, mint az a valóságnak megfelelné, így a normák tényleges elismerését ez csak növelheti.¹¹ Az első és részben a harmadik a jog-biztosítási, jog-megtartási, illetve a tabu és a megnyugtatósi funkcióval hozható összefüggésbe a *pozitív generális prevenció* elmélete. A második, az elrettentési funkció adja a *negatív generális prevenció* teóriáját.

A generális prevenció teóriája a következőket tartalmazza:

- minél súlyosabb/szigorúbb az elrendelt büntetés, annál kevésbé szegnek meg egy tilalmat;
- minél valószínűbb, hogy a fenyegetett büntetést ténylegesen elrendelik, annál kevésbé szegnek meg egy tilalmat.

titokban, de a büntetést elkerülhetik; vagy ha nem is kerülhetik el, de a büntetés kisebb lesz a nyercségénél, akár saját, akár szeretteik nyercségénél.” ARISZTOTELÉSZ: *Rétorika* (Ford.: Adamik Tamás). Gondolat. Budapest, 1982. I. könyv 12. Fejezet. 64-69. p.

⁹ SCHMIDHÄUSER, EBERHARD: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Studienbuch 2. Aufl. J.C.B. Mohr, Tübingen, 1984. 18. p.

¹⁰ STRENG, FRANZ: *Strafrechtliche Sanktionen* 2. Aufl. W. Kohlhammer, Stuttgart, 2002. 13-14. p.

¹¹ Schmidhäuser, 1984. 18. p.

Mindkét állítás egy általánosabb, az emberi magatartás *hedonisztikus teóriájára* vezethető vissza, ami szerint az emberek az előnyeiket keresik és a hátrányokat elkerülni törekednek.¹² A generálpreventív teória értelmében a büntetés fő célja a társadalomra/közösségre gyakorolt bűncselekményt gátló/akadályozó pszichológiai behatás (elrettentés).¹³

A generális prevenció teóriája mindenekelőtt a 18-19. századi törvényhozót befolyásolta. Racionális emberképből kiindulva azt hitték, hogy elegendő bizonyos cselekményeket büntetéssel fenyegetni, súlyos(abb) büntetéseket előírni és ugyanennek nagy valószínűséggel az elrendelését biztosítani, ha ezt a büntetési „tarifát” előtte nyilvánosan ismertté teszik. Innen keletkezett az az idea is, hogy a törvényeket szélesebb körben közzétegyék, miként ez a különböző országokban még ma is gyakorlat.¹⁴

IV. A (generál) prevenció büntetés felvilágosodás kori úttörője – Beccaria

Az elrettentésen alapuló generális prevenció teóriája valójában az újkorban a felvilágosodás gyermeke. Az akkori kor emberképét a társadalmi szerződés partnereként az értelem, a racionalitás, sőt a kalkuláció jellemezte.¹⁵

Beccaria a „*Dei delitti e delle pene*” (1764) c. klasszikus művében a *prevencióra alkalmazott büntetőjogi reform* zárt rendszerét alkotta meg.¹⁶ Kötetének gondolatmenete az utilitarizmus alapelveire épül: a kormányzati intézkedéseknek az emberek javát kell szolgálniuk: „[...] a legnagyobb jó a legtöbb ember közt szétosztva [...]”.¹⁷ Ma is igaz ama megállapítása, hogy „Jobb megelőzni a bűntetteket, mint büntetni azokat”.¹⁸

A büntetés célja kapcsán pedig kiemeli, hogy „A cél tehát nem más, mint megakadályozni a bűntést abban, hogy polgártársainak további károkat okozzon és elejét venni annak, hogy mások így cselekedjenek. Azon büntetéseket [...] kell tehát előnyben részesíteni, amelyek megtartván az arányosságot, a legmélyebben és legtartósabban hatnak az emberek lelkére és a legkevesebb gyötrelmet okozzák a bűnös testének”. [...] „a büntetések célja nem az,

¹² KERNER, HANS-JÜRGEN: *Generalprävention*. In: KERNER, HANS-JÜRGEN (Hrsg.): *Kriminologie*. Lexikon. 4. Aufl. Kriminalistik Verlag, Heidelberg, 1991. 116-119. p.

¹³ WELZEL, HANS: *Das Deutsche Strafrecht*. 11. Aufl. Walter de Gruyter, Berlin, 1969. 241-242. p.

¹⁴ KILLIAS, MARTIN: *Grundriss der Kriminologie*. Stämpfli Verlag, Bern, 2002. 441-442. p.

¹⁵ HASSEMER, WINFRIED: *Einführung in die Grundlagen des Strafrechts* 2. Aufl. C. H. Beck, München, 1990. 309. p.

¹⁶ BECCARIA, CESARE: *A bűnökről és a büntetésekről*. (Ford. Madarász Imre) Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998., NAGY FERENC: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 2013. 96-98. p.

¹⁷ BECCARIA, 1998: Bevezetés 14. p.

¹⁸ BECCARIA, 1998: 62. p. (XLI. §)

hogy kínozzanak és gyötörjenek egy érző lényt, se nem az, hogy semmissé tegyenek egy már elkövetett bűntényt.”¹⁹

Növeli *Beccaria* szerint a büntetés hatásosságát, ha sikerül a büntetés elkerülhetetlenségének a meggyőződését kialakítani, ugyanis „a bűnök egyik legerősebb fékje nem a büntetések kegyetlensége, hanem azok elmaradhatatlansága”.²⁰ Továbbá *Beccaria* a megbüntetés gyorsaságának és valószínűségének jelentőségét emelte ki: „Minél gyorsabb a büntetés és minél közelebb esik az elkövetett bűnhöz, annál igazságosabb és annál hasznosabb.”²¹

Beccaria célirányos büntetőjogának, preventív büntetési felfogásának a jogigazolása nem elsődlegesen a polgárok szabadságában vagy a liberalizmus és a humanizmus eszményében található, hanem inkább az erős államban.²²

V. Feuerbach pszichológiai kényszerelméletéről

A generálpreventív célt illetően a 19. században *Anselm von Feuerbach*²³ pszichológiai kényszerelmélete (*die psychologische Zwangstheorie*) volt a leghatásosabb és a legelterjedtebb.

Feuerbach szakmai életpályája²⁴ három egymástól egyértelműen elválasztott fejezetbe tagolható. Az első az egyetemi tevékenysége (Jena, Kiel és Landshut) 1796-tól, az egyetemi tanulmányai kezdetétől egészen 1805-ig. A második a müncheni igazságügyi departement-bani tevékenysége 1814-ig. A harmadik a vezető bírói megbízatása és tevékenysége Bambergben és Ansbachban az 1833. évben bekövetkezett haláláig. A tudományos tevékenységének legrövidebb időszaka a leginkább és a legjobban kutatott. Ezen időszakban mindenekelőtt a nulla poena sine lege elve, továbbá büntetési felfogásának megfogalmazása és interpretációja áll a kutatás középpontjában. Megjegyzendő, hogy

¹⁹ BECCARIA, 1998: 26. p. (XII. §)

²⁰ BECCARIA, 1998: 42. p. (XXVII. §)

²¹ BECCARIA, 1998: 35. p. (XIX. §)

²² ALBRECHT, PETER-ALEXIS: *Kriminologie. Eine Grundlegung zum Strafrecht*. 4. Aufl. C.H. Beck, München, 2010. 11-12. p.

²³ FEUERBACH, VON P. J. ANSELM (1775-1833) a modern német büntetőjog-tudomány megalapítója, a filozófus Ludwig v. Feuerbach (1804-1872) apja; és a festő Anselm v. Feuerbach (1820-1880) nagyapja. Vö.: ROXIN, CLAUDIUS: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Band I. 4. Aufl. C. H. Beck. München, 2006. 78-79.; NAGY FERENC: *Feuerbach büntetési és törvényességi teóriája* (Főszerk. Homoki-Nagy Mária). Acta Jur. et Pol. Szeged, Tomus LXXI. (2008.) Fasc. 12., 347-386. p.

²⁴ Feuerbach életpályájáról, munkásságáról lásd: LÜDERSEN, KLAUS: *Feuerbach, Paul Johann Anselm v.* In: ERLER, ADALBERT – KAUFMANN, EKKEHARD (Hrsg.): *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*. HRG. Band. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1971. 1118-1123. Spalte (hasáb); KLEINHEYER, GERD – SCHRÖDER, JAN: *Deutsche Juristen aus fünf Jahrhunderten*. 3. Aufl. C. F. Müller, Heidelberg, 1989. 82-87. p.; BLEI, HERMANN: *Strafrechtl. Allgemeiner Teil*. 18. Aufl. C. H. Beck, München, 1983. 16-17. p.; ROSBACH, OLIVER: *Strafrecht und Gesellschaft bei Anselm von Feuerbach*. Forum Historiae Iuris 2000.; GROPP, WALTER: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. 3. Aufl., Springer, Berlin, Heidelberg, 2005. 43. p.

Feuerbach lényegesen hosszabb ideig volt minisztériumi alkalmazásban és vezető bíró, mint egyetemi oktató. A müncheni, a bambergi és az ansbachi időszak során a szakirodalmi produkciójának terjedelme és súlya nem áll a jenai, kielői és a landshuti időszak mögött.²⁵

Feuerbach büntetéselméletének „kiindulópontja” és meghatározó sarokköve az államfelfogása, amelyet a büntetőjogi tankönyvében (is) összefoglalt.²⁶ „Az egyes erőknél és akaratnál az egyesülés mindenki kölcsönös szabadságának biztosítása érdekében alapozza meg a polgári társadalmat. A közösségi akaratnak történő alávetés és a szervezett polgári társadalom szerveződése révén létesült az állam. Célja a jogállapot megteremtése, azaz az embereknek a jog törvénye szerinti együttes fennmaradása. Mindennemű jogsértés ellentmond az állami célnak, ennél fogva teljességgel szükséges, hogy az államban jogsértések egyáltalán ne történhessenek. Az állam tehát jogosult és kötelezett olyan intézmények létesítésére, ami által a jogsértések elkövetése lehetetlenné válik. Az állam követelt intézményeinek szükségképp kényszerintézményeknek kell lenniük. Először is ide tartozik az állam fizikai kényszere. A fizikai kényszer azonban a jogsértések megakadályozásához nem elegendő...”²⁷

Így a kívánt siker érdekében nem marad más hátra, minthogy a lehetséges tettest pszichológiailag kell lehetetlenné tenni jogellenes cselekmények elkövetésére. Ez kényszerítő rossz, azaz jogsértés esetére büntetés fenyegetése révén történik. Hogy az ezen jellegű pszichológiai befolyásolás a tételezett cél, a generális prevenció elérésére hatékony eszköz, ezt *Feuerbach* sok helyütt igyekezett magyarázni.

Feuerbach alapgondolata a következő: minden cselekménynek, a bűncselekménynek is a keletkezési alapja az érzékelhetőségben, az érzéki jellegben (Sinnlichkeit) van. Az igény és azon „elkedvetlenítés” (Unlust), hogy az igény még nem kielégített, cselekményre ösztönöz. Ezen cselekményre indító érzéki mozgatóerőt meg kell szüntetni, ami csak egy másik erőteljesebb érzéki mozgatóerővel történhet. Az eszköz/mód, ami egy bűncselekményre elhatározott emberben erőteljesebb érzéki mozgatóerőt hív elő, az a büntetéssel fenyegetés. Ez a fenyegetés ugyanis fájdalom elképzelését okozza, ami a szándékolt tettel szükségképp összekapcsolódik. És ha a fenyegetett büntetés elég szigorú, úgy az abból következő fájdalomra vonatkozó elképzelés elég nagy azért, hogy emellett a tette ösztönző erő kielégítetlenségéből származó kellemetlen érzés csekélynek tűnhesse. Akkor a fájdalomtól való félelem túlsúlyban van, ami a jogellenes kívánságot megszünteti. A tervezett sértés elmarad.²⁸

²⁵ NAUCKE, WOLFGANG: *Paul Johann Anselm von Feuerbach. Zur 200. Wiederkehr seines Geburtstags am 14. November 1975.* Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW) 87 (1975) 864-865. p.

²⁶ FEUERBACH, VON P. J. ANSELM: *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts.* (1. Aufl., 1801, 10. verb. Aufl. 1828, 14. Aufl., 1847. C. J. A. Mittermaier megjegyzéscével). In: VORMBAUM, THOMAS (Hrsg.): *Strafrechtsdenker der Neuzeit.* Nomos, Baden-Baden, 1998. 327-337. p. (a továbbiakban *Lehrbuch*)

²⁷ FEUERBACH: *Lehrbuch*, 10-11. §. (a szerző fordítása); Feuerbach államfelfogásáról lásd továbbá NAUCKE, WOLFGANG: *Fragen an Feuerbachs Staatsbegriff.* In: GRÖSCHNER, ROLF – HANEY, GERHARD. (Hrsg.): *Die Bedeutung P. J. A. Feuerbachs (1775-1833) für die Gegenwart.* Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 2003. 41-48. p.

²⁸ Összefoglalás erről: FEUERBACH, P. J. ANSELM: *Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des positiven peinlichen Rechts.* Teil I. Erfurt, 1799. (Neudruck Scientia Verlag, Aalen 1966.) 43-46. p. (a továbbiakban

V.1. Feuerbach és a halálbüntetés

fenyegetéssel akadályozható meg.³⁰

Feuerbachnak a halálbüntetésre vonatkozó állásfoglalása egyértelműen pártoló/támogató.³¹ *Feuerbach* úgy gondolta, hogy a halálbüntetésről mint korának szükséges büntetéséről nem lehet lemondani. Hosszas pszichológiai vizsgálatok után úgy találja, hogy a halál valóban a legszigorúbb és legelrettetőbb rossz, ami egy tettesnél egyáltalán számításba jöhet. „A gondolat, hogy neked a hóhér bárdjánál kell állni, hat, ha még valamely gondolat hatni képes.” Ezzel minden más csaknem magától következik. Ha a halállal fenyegetés célszerű, úgy az is célszerű, hisz a fenyegetés célja (az állami cél garanciája) a jogalapja; a halálbüntetéssel fenyegetés – miként minden más büntetéssel fenyegetés – nem avatkozik senki jogaiba. A halálbüntetésbe a tettesnek – miként minden más büntetésbe – jogilag szükségképp bele kell egyeznie és a halálbüntetés – miként a pszichológiai kényszerelmélet követeli – kategorikusan törvényben a tettel összekapcsolt, így a büntetett kivégzése büntetés valódi értelemben, „mert azt a tettes a cselekményének büntethetősége által meg-

³¹ KIPPER 1969. 167. p.

érdemelte”.³² További argumentum *Feuerbach* tana szerint nem szükséges azért, hogy a halálbüntetés – miként minden más büntetés – igazoltként jelenhessen meg.

V.2. Hegel és Mittermaier Feuerbach büntetési teóriájáról

„A feuerbachi büntetési teória, a büntetést a fenyegetésre alapozza és úgy gondolja, ha valaki ennek ellenére büntettet követ el, úgy a büntetésnek be kell következnie, mert azt a büntetett korábbról ismerte. De miként áll a fenyegetés jogszerűsége?” *Hegel* válasza a következő: „Ez az embert nem szabadként feltételezi, és rossznak a képzele révén akarja kényszeríteni. A jog és az igazságosság helyének azonban a szabadságban és az akaratban kell lennie, és nem a szabadság hiányában, amelyhez a fenyegetés irányul. A büntetés ezen módon való megalapozása azt jelentené, mintha valaki kutya ellen botot emel és az emberrel nem a méltósága és a szabadsága szerint, hanem kutyaként bánt.”³³

Mittermaier szerint a büntetési teóriák fő hibája az, hogy mindent csak külső célra vonatkoztatnak és a büntetés lehetséges hatását fő céllá emelik. Nincsenek tekintettel a büntetéssel fenyegetés belső igazságosságára és minden eszközt igazoltnak tekintenek, amelyek az elrettentési cél elérését szolgálják. Ez a cél a büntetés fő céljaként sohasem helyeselhető, mivel a büntetéssel fenyegetés és a büntetés alkalmazása csak az ember érzéki természetére épít. Továbbá azért sem helyeselhető, mivel a teóriát következetesen csak az elrettentő büntetések fenyegetése és alkalmazása révén kell célszerűnek tekinteni, ugyanakkor csaknem mindenütt a tapasztalat révén hatástalannak bizonyul. A büntetéssel fenyegetést fő kérdéssé teszi, a polgárnak a fenyegetett büntetési rosszról meglévő pontos ismeretére épít, így azt feltételezi, hogy a bűncselekmény elkövetése megfontolás produktuma. A bűncselekmények ugyanakkor nagyon különböző mozgatórugóval bírnak. E teória nagyon szigorú büntetéssel fenyegetésekhez jut el és a bűncselekményre ösztönzés ellen komoly szigorral kell hatnia. E teória szigorú büntetési rendelkezésekhez is vezet, amelyeknek a megléte a büntető törvénykönyvekben ellentétes hatású mindannak, amit az elmélet elérni akar.³⁴

V.3. Pitaval és Feuerbach érdekes bűnesetei

Az 1734-1743. években tette közzé a francia ügyvéd és író Francois Gayot de *Pitaval* (1673-1743) 20 kötetben a „Causes celebres et interessantes” c. főművét, amely az olvasóknál közkeletűségnek örvendett. *Pitaval* nem csak a jogászokat, hanem valamennyi érdeklődőt meg akarta szólítani. Arra törekedett, hogy a büntetőjogi szakmai írásokból (ítéletekből...),

³² Idézi: NAUCKE 1962. 60-61. p.; NAGY 2008. 371-372. p

³³ HEGEL, G. W. F.: *Grundlinien der Philosophie des Rechts*. (1821) Erster Teil. § 99 Zusatz (a szerző fordítása). In: VORMBAUM, THOMAS (Hrsg.): *Strafrechtsdenker der Neuzeit*. Nomos, Baden-Baden, 1998. 362. p.; magyarul ld. HEGEL, G. W. F.: *A jogfilozófia alapvonalai*. Második kiad., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. 119-120. p.

³⁴ FEUERBACH: *Lehrbuch* 14. Aufl. (1847) A Herausgeber, azaz MITTERMAIER megjegyzése a 20. §-hoz. 335. p.

amelyeket ő megjelentetni kívánt, átfogalmazás/átszerkesztés révén elbeszélő irodalmat hozzon létre. Ezt a célkitűzést nem mindig sikerült elérnie, de a bűnesetek, védőbeszéd, ítéletek gyűjteményéből bizonyos fokig művészeti ábrázolással, irodalmilag a kriminális (bűntető) novella előképét teremtette meg. A németeknél 1792-1795-ben négykötetes válogatás jelent meg „Merkwürdige Rechtsfälle als ein Beitrag zur Geschichte der Menschheit” címmel és ehhez Friedrich Schiller írt előszót. Ezen bűneset-gyűjtemények készítéséhez Feuerbach is hozzájárult. Már 1808-ban közzétette a „Merkwürdige Kriminalrechtsfälle” c. összeállítást, amit 1811-ben a második kötet követett. A bemutatott bűnesetek Feuerbachnak a müncheni igazságügyi minisztériumi időszakából, az ott rendelkezésére álló kegyelmezési gyakorlatából származtak.

Feuerbach 1817 óta volt Ansbach-ban a fellebbviteli bíróság első elnöke, ennél fogva közel tudott kerülni a figyelemre méltó, különös, érdekes esetekhez. Így 1827-ben tette közzé az „Aktenmäßige Darstellung merkwürdiger Verbrechen” cím alatt a korábbi esetgyűjteménye első kötetének újonnan átdolgozott, bővített második kiadását. Ezt 1829-ben a második kötet követte, amely Feuerbachnak az ansbachi időszaka új eseteiből állt össze. Az összeállítása előszavában Feuerbach megjelölte a célkitűzését, amit a megjelentetéssel követni akart. Röviden kriminálpolitikai és büntetőjog-tudományi célokat említett, a fő törekvése azonban a kriminálpszichológia. Az egyes bűncselekmények bemutatása kapcsán a büntetésre méltó cselekmények fejlődési, kialakulási folyamata szellemi, lelki hátterének ábrázolása állt az előtérben. Így nem véletlen, hogy Feuerbachot a kriminálpszichológiának, mint tudománynak a megalapítójaként is nevezik és tisztelik.³⁵

V.4. Feuerbach büntetési/büntetéssel fenyegetési teóriájának értékelése

Feuerbach annyiban követi Kantot, hogy a büntetés alapja a bűncselekmény marad. Az elrettentési célt viszont nem a büntetéssel, hanem a büntetéssel fenyegetéssel kapcsolja össze (hogy az ember ne keveredjen a dologi jog tárgyai közé). Ebből következik, hogy a malumnak a bűncselekménnyel történő összekapcsolása törvény által fenyegetett kell, legyen. A büntetés a bűncselekmény jogilag szükséges következménye. A büntetés és bűncselekmény egymást feltételezi, senki sem tudja az egyiket a másik nélkül akarni.³⁶

A törvény és a benne foglalt fenyegetés célja, a malummal a feltételezett tilalomba ütköző cselekmény elrettentése.

A generális prevenció, amiről Feuerbach szól, büntetéssel fenyegetési prevenció, a büntetéssel fenyegetés teóriája büntető törvények révén.³⁷ Következmény-hatásában azonban szükségképp a büntetés elrendelésének és végrehajtásának teóriája is, mert attól (is) függ

³⁵ SEIFERT, FEDOR: *Schöne Literatur und Feuerbach – Die Anfänge der Kriminalpsychologie*. Neue Juristische Wochenschrift (NJW), 1985 Heft 28. 1591-1595. p., különösen 1592. p.

³⁶ FEUERBACH: *Revision* 63. p.; SCHREIBER, HANS-LUDWIG: *Gesetz und Richter*. Metzner, Frankfurt/M. 1976. 102-105. p.

³⁷ LESCH, HEIKO H.: *Zur Einführung in das Strafrecht: Über den Sinn und Zweck staatlichen Strafens* (1. Teil). Juristische Arbeitsblätter. 1994. II. 516-517.

a fenyegetés hatékonysága. *Feuerbach* szerint, mivel a törvény minden polgárt elrettent, a végrehajtás viszont a törvénynek érvényt kell, hogy szerezzen, így a kiszabás közvetett célja (végcélja) éppúgy a polgároknak törvény általi pusztá elrettentése.³⁸

Megállapítható, hogy ez az elképzelés már kiindulásában megkérdőjelezhető és nem nagyon gyakorlati jelentőségű, mert a bűnelkövető potenciális előnyét méri és ezt az előnyt a malum kapcsolása révén törekszik kiegyenlíteni, emellett a bűncselekmény sérelmét a társadalmi rendre teljesen elhanyagolja. Ha minden bűncselekmény *Feuerbach* értelmében kalkulációból indul ki, abból előfeltételezett, úgy a bűncselekményi tényállásokat nem a deliktum súlya, nem a védett jogtárgyak fontossága alapján kellene megfogalmazni, hanem a tette, a bűncselekményre ösztönzés súlya szerint.

További alapvető kifogás, hogy nem minden bűncselekmény elkövetése nyugszik racionális számításon, sőt inkább ez a kivétel. A racionális mérlegelés pedig, ha van, nem az absztrakt büntetéssel fenyegetésre vonatkozik, hanem a felderítési kockázatra, tehát a tényleges esélyre: megbüntetnek vagy a büntetést ki tudom kerülni.³⁹

Feuerbach teóriájának hibája, hogy a bűncselekmények létrejöttében nem tipikusak az érzelmi vágyak, de az eltérő személyiségi sajátosságokra sem volt tekintettel. *Feuerbach* elméletének következetes végigvitele esetén a büntetés jórészt nem a bűncselekményhez, annak súlyához igazodna, hanem az érzelmi vágy intenzitásától függne. Ez pedig értelmetlen, túlzottan szigorú büntetésekhez vezetne, hiszen minél nagyobb és szigorúbb a rosszal való fenyegetés, annál valószínűbbnek látszik a bűnelkövetési vágy megszüntetése.⁴⁰

Téves továbbá az az elképzelés, hogy a büntetőjogi norma az érintett egyén cselekményére közvetlenül hat. Valójában nem közvetlen hatásról van szó, hanem számos közvetítői fokot keresztüli feldolgozásról és így szükségképpen bekövetkező változásokról.⁴¹

Amíg azonban *Feuerbach* a büntetés alkalmazásának pszichikai hatásmechanizmusára volt elsősorban tekintettel, az angol J. *Bentham* ennek társadalmi tartalmát igyekezett feltárni.

VI. Bentham utilitarista megközelítése

Bentham, Jeremy (1748-1832) jogfilozófus, közgazdász. Jogfilozófusként az utilitarizmus képviselője, alap gondolata a hasznosság és az érdek. Az utilitarista elvre *Beccaria* és *Helvétius* vezette rá, őket tekintette legfontosabb elődeinek. *Bentham* a hagyományos common law-gondolkodás és gyakorlat bírálatával végeredményben az igazságszolgáltatás, a bíraskodás önkényességének megszüntetését tűzte ki célul. Ezt a célt szolgálták a jogi

³⁸ ROXIN, 2006. 79. p.

³⁹ JAKOBS, GÜNTHER: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. 2. Aufl. Studienausgabe. Walter de Gruyter. Berlin, 1993. 20-22. p.

⁴⁰ VÖ. NAGY FERENC: *Gondolatok a generális prevencióról*. In: NAGY FERENC (szerk.): *Büntetőjog és humánus*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007. 61-63. p.

⁴¹ HASSEMER 1990. 312. p.

reformokat előkészítő, aprólékos, szabályrendszerű művei is. Hatalmas életművének egy része csak halála után, gyűjteményes életműkiadásokban jelent meg. *Bentham* munkásságának magyar nyelvű feldolgozása azonban különösen elhanyagolt.⁴²

Az öröm (boldogság, élvezet, előny) és a fájdalom (szenvedés, baj) az emberi cselekvés hatalmas forrásai. Az öröm és a fájdalom kapcsolatának lényege a *hasznosság princípiumának* benthami megfogalmazása szerint: „A hasznosság princípiumán azon princípium értendő, amely bármiféle cselekedetet ama tendenciának megfelelően helyesel vagy helytelenít, amellyel az ama fél boldogságát növelni vagy csökkenteni látszik, kinek érdeke szóban forog.” A hasznosság maga pedig az a tulajdonság, „ami jótéteményt, előnyt, élvezetet, jót, vagy boldogságot [...] létrehozni hajlamos, illetve [...] hajlamos megakadályozni azt, hogy bármiféle kár, fájdalom, rossz, vagy boldogtalanság érje azon felet, akinek érdeke szóban forog [...]”.⁴³ Kinek az érdekéről van szó, kinek a boldogságát jelenti az elv megvalósulása kérdésre, *Bentham* válasza: ez a fél a közösség és az egyes személy is egyaránt lehet.⁴⁴

Kissé meglepőnek tűnhet az a megállapítás, miszerint „semmi új nincs” *Bentham* elméletében, amelyet szokásosan utilitarizmusnak neveznek. Ugyanis ezt a tant Francis *Hutcheson* (1694–1746) angol filozófus, a cambridgei platonikus iskola tagja már 1725-ben meghirdette és *Locke* tanításaiban is ez az elv lényegében már benne van.⁴⁵ Más megítélés szerint *Bentham* az angol jogbölcselet egyik legjelesebb gondolkodója, aki „a haszonelvűség elméletének egyik legfőbb kidolgozója [...]”.⁴⁶ *Von Hirsch* is *Benthamet* az utilitarizmus megalapítójának tekinti.⁴⁷ *Bentham* érdeme – XX századi nagy hatású honfitárs gondolkodójának véleménye szerint – nem is az utilitarizmus elméletének megfogalmazásában áll, hanem abban, ahogyan azt különféle (jog)gyakorlati problémákra alkalmazta.⁴⁸

Bentham arra a következtetésre jutott, hogy az öröm és a fájdalom kapcsolatában minden büntetés rossz, fájdalmas válasz az elkövetett bűncselekményre. Ha az ember felismeri, vagy vélelmezi, hogy fájdalom lesz cselekvése következménye, úgy ez befolyásolja őt abban, miként alkalmas saját erőfeszítéssel a cselekménye elkövetésének visszatartására. Ha ezen fájdalom látható, illetve érzékelhető súlya vagy értéke nagyobb, mint az öröm látható/érezkelhető nagysága vagy súlya, úgy az egyént biztonsággal attól visszatartja,

⁴² Vö. BENTHAM, JEREMY címszó in: LAMM VANDA – PESCHKA VILMOS (főszerk.): *Jogi Lexikon*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 1999. 71. p.; HORVÁTH NÓRA: *Az ismeretlen Jeremy Bentham*. Világosság, 2008/9–10. 55., 67. p.

⁴³ BENTHAM, JEREMY: *Bevezetés az erkölcsök és a törvényhozás alapelveibe*. In: MÁRKUS GYÖRGY (szerk.) *Brit moralisták a XVIII. században*. Ford.: Fehér Ferenc. Gondolat, Budapest, 1977. 680–774., iii. 682. p.; BENTHAM, JEREMY: *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. (1789); HEGYI SZABOLCS: *Bentham utilitarizmusa*. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXIV. 2006. 31–48. p.

⁴⁴ BENTHAM, (1789) 1977. 682. p.

⁴⁵ Vö. RUSSEL, BERTRAND: *A nyugati filozófia története*. Göncöl Kiadó, Budapest, 1996. 634. p.

⁴⁶ HORVÁTH 2008. 55. p.

⁴⁷ VON HIRSCH, ANDREW: *Die englischsprachige Strafrechtstheorie – von Interesse für die deutsche Strafrechtsdiskussion?* In: HEFENDEHL ROLAND (Hrsg.): *Empirische und dogmatische Fundamente, kriminalpolitischer Impetus*. Carl Heymanns Verlag, Köln, Berlin, München, 2005. 260–261. p.

⁴⁸ RUSSEL, 1996. 634. p.

hogy azt elkövesse.⁴⁹ A büntetés kiszabását/alkalmazását pedig egyedül az igazolja, hogy valamely nagyobb rossz elkerülését ígéri. Az egyén a saját boldogulására törekszik, ám el kell jutnia annak belátásáig, hogy ezt a célt akkor szolgálja a legjobban, ha saját törekvéseit összeegyezteti az általános céllal.⁵⁰ A törvényhozó feladata tehát az, hogy összhangot teremtsen a közérdek és a magánérdekek között. A közösség, a köz érdeke azt kívánja, hogy az emberek tartózkodjanak a büntetendő cselekmények elkövetésétől, de ez nem feltétlenül esik egybe az egyes egyén érdekeivel, hacsak nincs hatékony büntetőjog. A büntetőjognak tehát azt kell elérnie, hogy az egyén érdekei egybeessenek a közösségével, ez adja a létjogosultságát. Vagyis azért büntetjük az embereket a büntetőjog eszközeivel, hogy megakadályozzuk a bűnelkövetést, nem pedig azért, mert gyűlöljük a bűnösöket. Fontosabb tehát, hogy a büntetés határozott legyen, mint az, hogy szigorú.⁵¹

VI.1. Bentham utilitarista büntetési felfogása

Az utilitarista szemlélet szerint a büntetés legfőbb célja a közjó biztosítása, a büntetéseket pedig társadalmi hasznosságuk igazolja. Ennek megfelelően *Bentham* a büntetés céljának olyan hatás elérését tekinti, hogy általában semmiféle bűncselekményt ne lehessen elkövetni.⁵² *Bentham* szerint, ha a büntetés célja a megelőzés, és ha a büntetés több kárt/hátrányt okoz, mint amennyi jót tesz, akkor a büntetésnek csak egy kicsit kell meghaladnia azt az örömet, amit a bűncselekmény elkövetése okozhat. A törvény azért van, hogy a közösség számára boldogságot teremtsen. Mivel a büntetés fájdalmat, boldogtalanságot okoz, csak akkor igazolható, ha az általa okozott rossz egy még nagyobb rossz megelőzésére szolgál. Így *Bentham* szerint, ha egy ember jelképes felakasztásának ugyanolyan megelőző hatása van, mint ha magát az embert akasztják fel, semmi okunk arra, hogy az embert akasszuk fel.⁵³

Bentham értelmezése szerint meghatározott személy tekintetében a bűncselekmény (meg)ismétlését háromféle módon lehet megakadályozni:

1. az elkövető fizikai képességének elvesztése révén, mivel úgy bűncselekményt nem tud elkövetni;
2. az elkövető a bűncselekményre irányuló vágyát veszti el;
3. a bűncselekmények elkövetésétől való félelem által.

⁴⁹ BENTHAM, JEREMY: *The Rationale of Punishment*. (A büntetés ésszerűsége), London (Heward R.) 1830. In: VORMBAUM, THOMAS (Hrsg.): *Strafrechtsdenker der Neuzeit*. Nomos, Baden-Baden, 1998. 387-389. p.

⁵⁰ STÖRIG, HANS JOACHIM: *A filozófia világtörténete*. Helikon Kiadó, Budapest, 2005. 382-383. p.

⁵¹ VÖ. RUSSEL, 1996. 634-635. p.

⁵² VÖ. HORVÁTH TIBOR: *A büntetési elméletek fejlődésének vázlata*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 67-68. p.; NAGY FERENC: *Anyagi büntetőjog. Általános rész II.* Iurisperitus Bt. Szeged, 2014. 121. p.

⁵³ VÖ. ADLER, FRED A. – MUELLER, GERHARD O. W. – LAUFER, WILLIAM S.: *Kriminológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 2000. 93-94. p.

Az első esetben fizikai képtelenné tételről van szó, a másodikban morális javításról, míg a harmadik esetben megfélemlítésről vagy törvény általi elrettentésről.⁵⁴ Generális prevenció a büntetés főcélja, az jelent valóságos jogigazolást (justification). Amennyiben az elkövetett bűncselekményt egyszeri tényként képzeljük el, amely ilyen módon sohasem ismétlődik, úgy a büntetés céltalan lenne. Azonban ha azt képzeljük el, hogy büntetlen(ül maradt) bűncselekmény a bűncselekmények útját nem csak ugyanazon büntettes, hanem mindenki számára nyitva hagyja, legalábbis akik ugyanolyan motívumokkal és tulajdonságokkal rendelkeznek. A büntetés tehát, amelyet az egyes egyénnel szemben alkalmaznak, így a biztonság forrása lesz mindenki számára.⁵⁵ A generális prevenció a hatását a büntetés kihirdetésével és alkalmazásával nyeri el, amely elterjedt kifejezéssel, példaként szolgál. A büntetés, amelyet a büntettesnek el kell szenvednie, mindenkinek példát szolgáltat arra, hogy ő maga is el kell szenvedje azt, ha ugyanazon bűncselekményért bűnösnek nyilvánítják.⁵⁶

Bentham a börtönöket is meg kívánta reformálni. Mintabörtön tervét is közzétette 1787-ben. Az ő tervezetének hatására alakult át a börtönépítészeti gondolkodás annyira, hogy megalapozta a 19. századi terveket.⁵⁷ Ezzel összefüggésben rögzíthető az is, hogy *Bentham*nél rajzolódott ki a legnagyobb precizítással a jelenlegi életünket meghatározó hatalmi formák képe, neki köszönhetjük társadalmunk kicsiny modelljét: a panoptikumot, a teljes és megszakítás nélküli felügyeletet.⁵⁸

Az utóbbi időszakban is gyakori feltevés, hogy az utilitárius gondolatmenet, a költség-haszon elemzés az angol nyelvű térségben uralkodó, míg például a németben sokkal kisebb befolyással rendelkezik. A jelenlegi angol nyelvű büntetőjog-filozófia azonban inkább antiutilitárius irányzatot hangsúlyoz, utalva több problémakörre. Ezek közé tartozik az utilitarizmus aggregációs karaktere, amely megengedi, hogy a különböző egyének „terhei” összeadva lehessenek terhelőek. Következésképpen néhány egyén érdekeinek és jogainak drasztikus csorbítása más, nagyobb számú társadalmi tag haszna által igazolt lehet. Különösen a büntetőjogban lehetséges, hogy a büntettek fairness követelményeit a kriminalitás elleni küzdelem érdekében feláldozzák. Egy másik problémakör, hogy az utilitarizmus konzekvens hangsúlyozása akadályozza az egyéni felelősség és a személyes bűnösség adekvát koncepciójának megfogalmazását: a káros/hátrányos következményekért való felelősség mikor és milyen körülmények mellett számítandó be valakinek fair módon. Például a büntetőjog hatókörének az absztrakt veszélyeztetésre nem elégséges beszámítási korlátokkal történő kibővítése.

A következmények hangsúlyozása végül a retrospektive – visszatekintően – orientált értékelések, nevezetesen a büntetőjogi értéktelenségi- és helytelenítő ítéletek elhanyagolásához vezet(nek). Ezáltal a büntetőjog-elméletben a bűnösség-fogalom elemzése elszegé-

⁵⁴ BENTHAM, (1830) 1998. 390. p.

⁵⁵ BENTHAM, (1830) 1998. 390. p.

⁵⁶ BENTHAM, (1830) 1998. 390. p.

⁵⁷ VÖ. MEZEY BARNA: *A fenytöházak forradalma*. Második kiad. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012. 294-296. p.

⁵⁸ VÖ. FOUCAULT, MICHEL: *Az igazság és az igazságszolgáltatási formák* (Ford.: Sutyák Tibor). Latin Betűk, Debrecen, 1998. 74-75. p.; BENTHAM, JEREMY: *Panopticon or the Inspection House*. 1791. (Panoptikum, vagy a felügyelt ház, 1791)

nyedik.⁵⁹ Ebben az összefüggésben az utilitarista büntetési célteóriák pedig a büntetőjogot kényszerűen elválasztják az etikai alapjaitól.⁶⁰

VII. A negatív generális prevenció vizsgálatáról és értékeléséről

A pozitivista kriminológia, a Liszt-féle büntetőjogi iskola hatására a generális prevenció veszített a jelentőségéből. Hasonlóképpen háttérbe került az utóbbi pár évtizedben a kezelés-ideológia szellemét követő országok büntetőjogában. A kezelési eszme krízisével azonban az általános megelőzésre irányult mindinkább a figyelem, s jelenleg is ez állapítható meg. Viszont az elméleti, hipotetikus tételek, feltevések hangoztatásán túlmenően az általános megelőzés empirikus vizsgálata valójában csak az 1960-as évek elején kezdődött egyes külföldi országokban. Az 1970-es és 80-as évtizedekben végzett német vizsgálatok arra az eredményre jutottak, hogy az absztrakt büntetéssel fenyegetés súlyának/szigorának nincs felismerhető generálpreventív hatása. A felderítési rizikó azonban a csekélyebb súlyú ún. mindennapi deliktumoknál bizonyos generálpreventív jelentőséggel bír.⁶¹ Ennek következtében lényegében még ma is hiányzik az empirikusan igazolt, átfogó és megbízható ismeretanyag a generális prevenció tekintetében.

Mindemellett főként norvég és amerikai szerzők vizsgálatai alapján több fontos megállapítás jelentősége vitathatatlan. Így kezd uralkodóvá válni a *generális prevenció* elvének tágabb értelmezése. Ma már a törvényi büntetéssel fenyegetés mellett generálpreventív hatást várnak magától a büntetőeljárástól, a bírói ítélet kihirdetésétől és a kiszabott büntető szankció végrehajtásától is. E szerint az általános megelőzés nem egyszerűen a büntetés megelőző hatásához fűződik, hanem szélesebb értelemben a *büntetőjogból és az igazságszolgáltatás működéséből fakadó visszatartó hatás*. Továbbá a generálpreventív hatás hagyományosan felfogott (mások törvényi fenyegetéssel való) elrettentésen túl *erkölcsei gátlásokat is erősíthet*, és elősegítheti a törvénytisztelő, jogkövető magatartást. Ez a *pozitív generális prevenció*nak nevezett felfogás, amely a bűncselekményt nem azáltal akarja megakadályozni, hogy potenciális bűnelkövetőket elrettentsen, hanem a lakosság jogkövetésének és jogkövető beállítódásának erősítésével.⁶² Ugyancsak fokozott figyelmet érdemel a generális prevenció korlátozottságának és differenciált megítélése szükségességének a felismerése és bizonyítása.⁶³ A számos probléma ellenére azonban a megoldás

⁵⁹ VON HIRSCH 2005. 260-261. p. (257-266. p.)

⁶⁰ WELZEL 1969. 241-242. p.

⁶¹ HASSEMER, 1990, 310-316. p.; KUNZ, KARL-LUDWIG: *Kriminologie*. 4. Aufl. Haupt Verlag. Bern, Stuttgart, Wien, 2004, 319-321. p

⁶² NAGY FERENC: *A generális prevenció teóriájáról pozitív megközelítéssel*. Jogtudományi Közlöny. 2016. 5. sz. 249-256. p

⁶³ STRENG 2002. 33. p.; NAGY 2014. 122. p.

értelmesen nem így szól: a generális prevenció alternatívái, hanem csak így: alternatívák a generális prevención belül.

A *generális prevenció elméletére vonatkozó bírálat* szerint nyitva marad az a kérdés, hogy milyen magatartásoktól jogosult az állam elrettenteni polgárait a büntetés eszközével. Továbbá hiányzik az elmélet alkalmazásakor a kiszabandó büntetés megbízható mértéke is. Ugyanakkor veszélyes kriminálpolitikai következtetésekhez vezethet, mert ez a felfogás azt sugallja, hogy a bűncselekmények megelőzésének alapvető módozata a büntetések szigorának a fokozása. A valóságban viszont nem a lehetőleg szigorú, hanem az elkövetett bűncselekményekkel és a bűnösséggel arányban álló igazságos büntetés az, amely a lakosság jogtudatát is a helyes irányba fordítja. A szigorú büntetés követelése másfelől pedig magában rejti az állami kényszer-beavatkozás korlátlan lehetőségét. Etikailag sem igazolható és indokolható meg, hiszen a bűnelkövetőt nem önmagáért, hanem másokért büntetik meg, vagyis miért kell valakinek rosszat okozni azért, hogy mások rosszat ne kövessenek el. A büntetés általános megelőző hatása számos bűncselekmény és bűnelkövető-típus vonatkozásában nem bizonyítható, ily módon kriminálpolitikailag is kétes.⁶⁴

⁶⁴ NAGY 2014. 122. p.

FERENC NAGY

BEMERKUNGEN ÜBER DIE THEORIE DER
NEGATIVEN GENERALPRÄVENTION

(Zusammenfassung)

Dieser Beitrag zielt darauf ab, einen kurzen Überblick über die Straftheorie der negativen Generalprävention zu geben. Die negative Generalprävention sieht den Zweck der Strafe in der Abschreckung der Allgemeinheit. Feuerbach, der Begründer der modernen Strafrechtswissenschaft hat diese Theorie zum ersten Mal als „Theorie des psychologischen Zwanges“ formuliert und ausführlich begründet.

Feuerbach verband die Generalprävention mit der Strafdrohung und stellte in den Mittelpunkt seines Systems.

Gegenüber der negativen Generalprävention ist insbesondere einzuwenden, dass der Abschreckungsgedanke dazu verleitet, nach oben hin maßlose Strafen anzudrohen und zu verhängen.

Das Prinzip der Nützlichkeit (Utilitarismus) ist Grundlage der Abhandlungen von Jeremy Bentham. Nach seiner Auffassung muss Generalprävention das Hauptziel der Strafe sein.

Aber der Utilitarismus der Zwecktheorien löst das Strafrecht zwangsläufig von seiner ethischen Grundlage los.

Eine empirische Überprüfung des auf psychologischen Annahmen beruhenden Abschreckungsgedankens ist erheblichen Schwierigkeiten unterworfen und bis heute noch nicht überzeugend gelungen.